

san103: současná sociální a kulturní teorie

vyučující: eva šlesingerová

ects: 9

kontakt: eslesi@fss.muni.cz

konzultace: čtvrtky 16-17, místnost 349

anotace:

Jednosemestrální kurs seznamuje studující s hlavními proudy sociální a kulturní teorie, které ovlivnily nebo se přímo vyvinuly v oblasti sociální antropologie. Studijní předmět „Současná sociální a kulturní teorie“ má za cíl zorientovat studující v základních paradigmatech a tématech současné sociální a kulturní teorie. Výklad je strukturován ve dvou rovinách. V první rovině se posluchači seznamují se základními teoretickými tradicemi, které se prosazují v soudobém sociálně antropologickém myšlení. Ve druhé pak s klíčovými koncepty a výkladovými schémata, které se v těchto tradicích uplatňují a činí z nich výzkumné programy pro empirické analýzy. Nejde tedy pouze o znalosti jednotlivých témat, paradigmat, představitelů a jejich prací.

V každé z těchto částí se studenti seznámí s klíčovými texty, které ovlivňovaly debatu o poslání a možnostech antropologie v posledních padesáti letech. Vedle této „historické“ dimenze se však budeme soustředit především na diskusi epistemologické dimenze. Neboť jak jinak souhlasit či nesouhlasit například s tvrzením, že:

„...problémy leží nejenom v pravdě, ale i v tom, co se dá udělat. Sebejistota (...) se zdá být stále více pro mnoho antropologů nedosažitelná. Nejenom, že se setkávají se společenstvími zároveň na půl zmodernizovanými a na půl tradičními; se závratně komplikovanou etickou situací během terénních výzkumů; s mnohostí ostře kontrastujících přístupů k popisu i k analýze; s předměty výzkumu, které nejenom mohou, ale i mluví sami za sebe. Dráždí je také vážná vnitřní nerozhodnost, divže nepřerůstající do epistemologické hypochondrie, a týkající se toho, jak s jistotou dosáhnout věrohodnosti, že to, co se říká o jiném způsobu života, je skutečně právě tím. Ztráta jistoty a za ní jdoucí krize v etnografické literatuře je současným jevem a souvisí se současným rozvojem. Tak se dnes věci mají.”
(Geertz 2000 [1973]: 101)

podmínky získání kreditů:

- průběžný test (40 bodů)
- 1 písemná práce, 7 - 10 normostran (30 bodů)
- závěrečná zkouška (kolokvium) (30 bodů)

Známka se tvoří z konečného součtu bodů, přičemž povinné je absolvovat ústní zkoušku. Minimum pro získání kreditů je 60%.

Bodování:

- A: 100-95b.
- B: 94-90b.
- C: 89-80b.
- D: 79-65b.
- E: 64-60b.

základní literatura:

- Fay, Brian. 1996. *Současná filozofie sociálních věd*. Praha: Slon.
- Ingold, Tim. 1996. *Key Debates In Anthropology*. London: Routledge.
- Kuper, Adam. 1999. *Culture: The Anthropologists' Account*. Harvard University Press.

doporučená literatura:

- Applebaum, Herbert. ed. 1987. *Perspectives in Cultural Anthropology*. Albany, NY: State University of NY Press.
- Garbarino, Merwyn S. 1983. *Sociocultural Theory in Anthropology*. Prospect Heights, IL: Waveland Press, Inc.
- Harris, Marvin. 1999. *Theories of Culture in Postmodern Times*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Kuper, Adam. 1996. *Anthropologists and Anthropology: The Modern British School*. London: Routledge
- Ortner, Sherry B. 2004. Teorie v antropologii od šedesátých let. *Biograf* 34 (2004)
- Perry, Richard, J. 2003. *Five Key Concepts in Anthropological Thinking*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hal
- Rapport, Nigel. 2000. *Social and Cultural Anthropology: The Key Concepts*. London: Routledge.

program kurzu:

1. 22. února

Uvedení do kursu

2. 3. března

Idea a teorie sociální vědy

Věda, sociální věda, interpretativní sociální věda, teorie, paradigma, nomotetický model, idiografický model, hermeneutika.

Povinná četba:

Taylor, C. 1987. „Interpretation and the sciences of man.“ in: *Interpretive Social Science*. Rabinow, Paul - Sullivan, William, M. eds. Berkeley: University of California Press. s. 33-81.

Doporučená četba:

- Borges, Jorge Luis. Babylónská knihovna. In: *Zrcadlo a maska*. Praha: Odeon. Str. 64-72.
- Clifford, J., Marcus, G.,E. 1986. „Introduction. Partial Truths.“ In: *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. London: University of California Press. 1-26
- Dilthey, W. 1990. „The Human Studies“. In: Alexander, J.C. a Seidman (eds.) *Culture and Society*. Cambridge: Cambridge University Press 31-38
- Fay, Brian. 1996. *Současná filozofie sociálních věd*. Praha: Slon. Str. 187-209.
- Vrhel, František. 2000. Několik poznámek k povaze sociálních věd, *Studia Ethnographica / Studia Ethnologica -Acta Universitatis Carolinae - Philosophica et Historica* 10: 9-12.
- Wallerstein, Immanuel et al. 1998. *Kam směřují sociální vědy. Zpráva Gulbenkianovy komise o restrukturaci sociálních věd*. Praha:SLON
- Winch, Peter. 2004. *Idea sociální vědy a její vztah k filozofii*. Brno: CDK. 49-68

3. 10. března

Sociální fakt, gramatika jednání, vztah sociální struktury a kultury.

Émile Durkheim (sociální fakt), Marcel Mauss (totální sociální fakt), Bronislaw Malinowski, Alfred Radcliffe-Brown (studium sociální struktury), Claude Lévi-Strauss (od sociologie a etnologie k antropologii).

Povinná četba:

Durkheim, Émile. 1926 (1895). Co je společenský jev. In *Pravidla sociologické metody*. Praha: Orbis a Masarykova sociologická společnost. Str. 35-46.

Lévi-Strauss, Claude. 2006 (1958). Jazykověda a antropologie. In *Strukturální antropologie*. Praha: Argo. Str. 67-78.

Doporučená četba:

Uhrek, Zdeněk. 1999. Marcel Mauss - antropolog. In Marcel Mauss: *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*, Praha: Slon. Str. 169-176.

Petrusek, Miloslav. 1999. Marcel Mauss a durkheimovská sociologická škola. In Marcel Mauss: *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*, Praha: Slon. Str. 177-196.

4. 17. března

Osvobození se od diktátu struktury.

Claude Lévi-Strauss x Jean Paul Sartre (Myšlení přírodních národů). Kultura vs. struktura, preskriptivní a performativní struktura, od synchronicity k diachronii (Marshall Sahlins X Gananath Obeyesekere)

Povinná četba:

Lévi-Strauss, Claude. 2000 [1962]. Historie a dialektika. In *Myšlení přírodních národů*. Praha: Dauphin. Str. 297-326.

Doporučená četba:

Sahlins, Marshall. 1996. *How "Natives" Think: About Captain Cook, for Example*. Chicago: University of Chicago Press.

Sahlins, Marshall. 1985. "Captain James Cook, or The Dying God." In *Islands of History*. Chicago: University of Chicago Press, Str. 104-135.
Obeyesekere, Gananath. 1992. *The Apotheosis of Captain Cook*. Princeton, N.J.: Princeton University Press. Zejména kapitoly 1, 3 a 4 (Str. 3-22, 49-73 a 102-119)
Geertz, Clifford. 2000. Culture War. In *Available Light. Anthropological Reflections on Philosophical Topics*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Str. 97-106.

5. 24. března

Postrukturalismus: Michel Foucault. Moderní strategie moci a vědění.

Povinná četba:

Foucault, Michel. 1999. *Vůle k vědění*. Praha: Hermann a synové. Str. 155-185.
Foucault, Michel. 1999. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin. Str. 275-315.

Doporučená četba:

Foucault, Michel. 1987. *Slová a věci*. Bratislava: Pravda. s. 407-505
Rabinow, Paul. 1986. „Representations Are Social Facts: Modernity and Post-Modernity in Anthropology. In: Clifford, J., Marcus, G., E. eds. *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. London: University of California Press. [E16-194]
Bourdieu, Pierre. 1998. „Kapitál nového typu. In *Teorie jednání*. Praha: Karolinum. Str. 27-37.
Althusser, Luis. 1999. „Ideology and ideological state apparatuses. In: Evans, J., Hall, S. eds. *Visual Culture: the Leader*. London: SAGE. Str. 317-323.

6. 31. března

Sociální struktura a jednání. Symbolické statky a praktické jednání:

„Strategy“ a „tactics“ Michela de Certeau (*Praxis of Everyday Life*), symbolizace sociální struktury u Mary Douglas (*Purity and Danger*)

Povinná četba:

Douglas, Marry. 1991 [1966]. *The system shattered and renewed. In Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge. Str. 159-179.

Doporučená četba:

Bourdieu, Pierre. 1998. „Za vědu o dílech.“ in: *Teorie jednání*. Praha: Karolinum. s. 41-68.
Bourdieu, Pierre. 1998. „Ekonomie symbolických statků.“ in: *Teorie jednání*. Praha: Karolinum. s. 121-152.
de Certeau, Michel. 1988. „Walking in the city.“ in: *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press. s. 91-110

7. 7. dubna

čtecí týden

8. 14. dubna

průběžný test

9. 21. dubna

Podoby symbolické a interpretativní antropologie:

Clifford Geertz, Victor Turner, David Schnaider, Carlo Ginsburg

Povinná četba:

Geertz, Clifford. 1984. Distinguished Lecture: Anti Anti-Relativism. *American Anthropologist*, 2 (86): 263-276.

Doporučená četba:

Geertz, Clifford. 2000 [1973]. *Interpretace kultur*. Slon: Praha.

Turner, Victor. 2004 [1967]. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press.

Schnaider, David. 1965. Some Muddles in the Models: or How the System Really Works. In M. Banton, ed., *The Relevance of Models for Social Anthropology*. London: Tavistock Publications. Str. 25-86.

Ginsburg, Carlo. 2000 [1980]. *Sýr a červi. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Praha: Argo.

Vrhel, František. 2005. "Dlouhé trvání": etnologické paralely a souvislosti, *Studia Ethnographica / Studia Ethnologica - Acta Universitatis Carolinae - Philosophica et Historica* 13: 11-22.

10. 28. dubna

Kulturní logika moderního post/kolonialismu.

Antropologie jako textová kritika. Antropologie a post/kolonialismus. Globalizace a nová lokálnost, nové geografie. Orientalismus, okcidentalismus, globalizace, rozvojová studia.

Povinná četba:

Szaló, Csaba. 2007. Genealogie kritické antropologie. In *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK. Str. 69-104.

Doporučená četba:

Bachtin, Michail Michailovič. 2007 [1965]. *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance*. Praha: Argo. Str. 9-70.

Gupta, Akhil / Ferguson, James. 1992. Beyond „Culture“: Space, Identity, and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology*, 1(7): 6-23.

Clifford, James. 1988. On Ethnographic Authority. In *The Predicament of Culture: Twentieth Century Ethnography, Literature and Art*, James Clifford, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, s. 21-54.

Marcus, Cushman. 1982. Ethnographies as texts, *Annual Review of Anthropology*, vol. 11, 1982: 25-69.

Vrhel, František. 1991. Bachtinovské inspirace v postmoderní etnografii. *Studia Ethnographica / Studia Ethnologica -Acta Universitatis Carolinae - Philosophica et Historica* 7: 99-114.

Todorov, Tzvetan. 1996. *Dobytí Ameriky. Problém Jiného*. Praha:Mladá fronta.

11. 5. května

Politika prostoru a kultura migrace

Nová členění prostoru, lokální × globální, ethnoscapes, diaspora, nadnárodní komunity, mobilita, migrace. Antropologie globalizace: Arjun Appadurai a Transnacionální antropologie; Ulf Hannerz, Marc Augé a antropologie supermodernity, Saskia Sassen a globální města

Povinná četba:

Appadurai, Arjun. 1996. Playing with Modernity: The Decolonization of Indian Cricket. In *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minnesota: University of Minnesota Press. Str. 48-65.

Doporučená četba:

Certeau, M. 1988. „Walking in the city.“ in: *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press. Str. 91-110.

Clifford, J. 1997. Travelling cultures. In: *Routes*. Harvard University Press. Str.17-46.

Bammer, A. 1994. Introduction. In: Bammer, A. ed. *Displacements. Cultural Identities in Question*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Mintz, Sidney. 1995. *Sweetness and Power*. New York: Viking Press.

12. 12. května

Obraznost kultur. Muzea, výstavy, galerie.

Institucionální pole a strategie zvyšňování. Vzpomínání, zapomínání, připomínání, čas.

Povinná četba:

Clifford, J. 1988. „On collecting art and culture.“ in: *Predicaments of Culture*. Harvard University Press. s. 215-251. (a44)

Doporučená četba:

Bennet, Tony. 1995. *The Birth of Museum: history, theory, politics*. London: Routledge

Misztal, Barbara. 2003. *Theories of social remembering*. Maidenhead:Open University Press

13. 19. května

Tělo a antropologie

Těla, těla mezi přírodou a kulturou, etnografie těl.

Povinná četba:

Murphy, R.F. 2001. *Umlčené tělo*. Praha : Sociologické nakladatelství. (1.a 2.část, str.17 - 132)

Doporučená četba:

Skinner, David. 2007.(2006). „Rasializované budoucnosti: Biologismus a měnící se politika identity“. In: Sociální studia (Rasa). Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 4/2007, s.53-80. ISSN 1214-813X

Thomas,H. 1998. „Culture/Nature“, In: Jenks, Ch. *Core sociological dichotomies*. London: SAGE Publication.